

Veronica Grönte

Artikel från 2005

”Det är nog bara en eller två i min klass som kan det. När de läser sina uppsatser högt känns det spännande att lyssna, ja... som om de läser ur en riktig bok. Jag förstår aldrig hur jag ska få till det. De ämnen som vår magister skriver på tavlan är det väl egentligen inget fel på. Det är bara det att jag redan från början vet att jag inte ska klara av det. Jag blir aldrig färdig och kommer inte att bli nöjd och får aldrig läsa upp.”

Hur kan vi hjälpa barn och ungdomar att utvecklas i sitt berättande och skrivande?

Kanske genom att visa hur man gör!

BERÄTTA och SKRIV!

1.

jag för första gången i kontakt med ämnet ”dramaturgi”. Jag blev presenterad några verktyg så att jag kunde börja öva mig i att bygga berättelser.

När jag för tolv år sedan gick en utbildning i TV- och videoproduktion, kom

Plötsligt insåg jag att det fanns hjälp att få för den som vill berätta en historia, men inte tror sig om att kunna. Jag blev glad för vad jag lyckades åstadkomma... men på samma gång upprörd, när jag insåg vilka enkla sanningar som undanhållits mig under hela min skoltid. Borde inte dramaturgin vara en självklar kunskap både för lärare och lärarutbildare?

2.

Jag började fördjupa mig i dramaturgins värld och intresserade mig för att bryta ner de väsentligaste delarna till en nivå, till en arbetsmetod som passar barn och ungdomar i skolan och förskolan.

Under Antiken undervisades i retorik och dramaturgi, i konsten att tala och berätta. Modeller och strukturer från dessa båda ”tvillingvetenskaper” hjälpte talaren och diktaren att kommunicera med sin publik. Regelverk hjälpte retorn att övertyga för att åstadkomma och förändra något. Retorik var ett ämne i Europas skolor ända in på mitten av 1800-talet. I Sverige försvann det från schemat 1842 när folkskolan infördes.

Drama är grekiska och betyder handling. Dramaturgin är berättandets grammatik och förklarar hur vi kan

nå fram med vårt budskap genom en berättelse. För den naturbegåvade berättaren är detta logiska, dynamiska system en omedveten självklarhet på samma sätt som strukturen är i vårt modersmål, där formläran och meningsbyggnaden upplevs så naturlig att den blir besvärlig att förklara.

Dramaturgins grundläggande system blir som en karta att orientera efter, där bilden av verkligheten lockar och skärper sinnena och leder oss in på ny, otrampad mark. Dramaturgin öppnar dörren till den berättarförmåga som redan finns inom varje människa, den talang som väntar på att släppas ut i det fria.

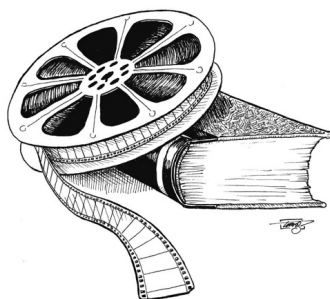
Hur kan vi få våra barn och ungdomar i skolan att vilja berätta och skriva?

Kanske genom att visa hur man gör!

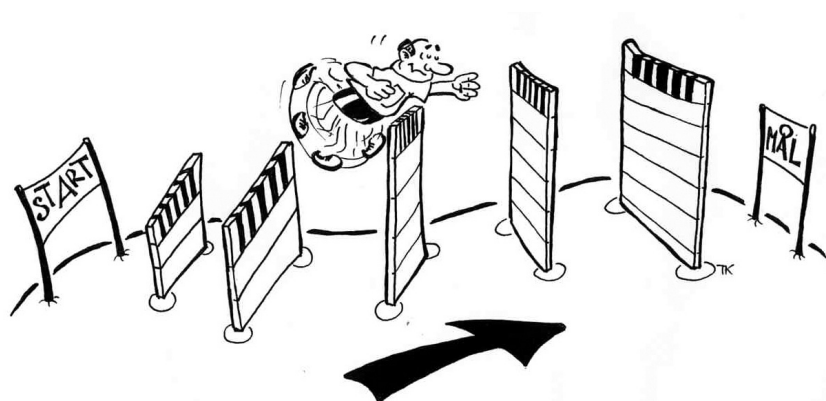
3.

Film är idag det språk som de flesta barn och ungdomar har allra lättast att förstå och ta till sig. De ägnar i genomsnitt cirka 20 timmar per vecka åt rörliga bilder, mer tid än de flesta ägnar åt skriven text.

Detta faktum kan vi dra nytta av och inte behandla som ett problem. Att använda oss av filmens avskalade, tydliga uppbyggnad och dess raffinerade bildspråk när vi skriver helt "vanliga" berättelser, eller argumenterande, inspirerar och underlättar. När vi tar tillvara elevernas intresse och dolda språkkompetens, när vi vidgar text- och språkbegreppet, bidrar vi till att förvandla klassrummet från ett väntrum till en del av livet.

4.

En spännande berättelse eller film kan liknas vid en hinderbana. Huvudkaraktärens svårigheter och konflikter skapar spänning i berättelsen och läsaren blir nyfiken och frågar sig: "Hur ska det gå?"

Som vikarie kom jag för några år sedan till en förstaklass här i Jönköping. Det var en månad in på vårterminen och eleverna hade arbetat med bokstaven U och skulle nu skriva och berätta något om UVEN.

Jag introducerade skrivövningen genom att spela upp en kortfilm med mig själv som huvudkaraktär, ställde mig vid dörren på långväggen och berättade att jag i just denna film föreställde en uv. Jag ville hem till mitt bo där ungarna väntade på mat. Boet fanns i ett träd på andra sidan klassrummet och filmen började. Jag tog mig långsamt och utan problem fram till boet, stannade där och berättade att jag kommit hem till mina ungar och att filmen var slut. Jag frågade eleverna om de tyckte att det var en spännande film. Det tyckte de inte. Jag höll med dem och vi resonerade tillsammans varför den kändes så ointressant. Alla upplevde att det hände för lite, det blev helt enkelt inte spännande. Om de sett något så tråkigt på TV hade de bytt kanal direkt, menade de.

Jag ställde mig vid dörren igen och filmen startade på nytt. Jag började gå mot mitt mål, men vid mitten av rummet stannade jag plötsligt och skrek till. Jag frågade

eleverna vad de trodde hade hänt. Olika förslag dök upp. "Du flög in i en lyktstolpe och svimmade av!" utropade en flicka. "Ett flygplan skrämdes dig!" föreslog en annan. "Det kom en jägare och sköt dig och du dog!" höjtade en pojke. Tre bra förslag på vad som hade kunnat hända. Det var alla överens om. Eftersom vi nu låtsades att berättelsen om uven var en riktig film på TV, en långfilm, hur skulle vi reagera om uven dog mitt i filmen, funderade vi. Vi hade börjat känna starkt för uven och ville "heja på" den. "Om uven dog nu skulle filmen vara slut", menade en av flickorna.

Vi kallade olyckan för ett "hinder" och hela berättelsen för en hinderbana med start och mål. Nu försökte vi komma på hur uven skulle klara sig förbi hindret för att ta sig vidare. Uven som flugit in i lyktstolpen och svimmat av återhämtade sig snabbt med hjälp av en blöt näsduk som en gammal tant plockade upp ur sin ficka och la på fågelns panna. Sen kunde uven strax flyga vidare till de hungriga ungarna och filmen hade fått ett lyckligt slut.

Tvårs över klassrumsgolvet la jag ut ett långt rött rep, den röda tråden, och repeterade snabbt uvens väg från start till mål. Röda trådens start-fråga: "Hur ska det gå?" knöts ihop med röda trådens mål-svar: "Så här gick det."

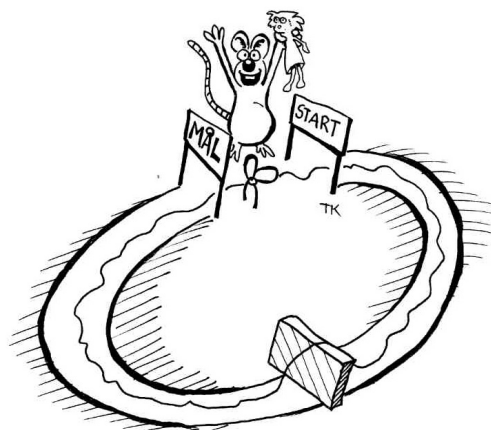
5.

Flera elever fick gå in i rollen som filmskådespelare. Varje gång inledde vi med en dialog, där jag ställde några frågor. Det kunde låta så här:

- Vem är du?
- Jag är en uv.
- Vad vill du göra, vart vill du flyga?
- Jag vill flyga till mitt bo.
- Varför det?
- Mina sex ungar väntar där!
- Tänker du kämpa för att nå ditt mål?
- Jaaa!
- Ok, flyg då längs den röda tråden!

Eleverna fick efter ett antal kortfilmsvisningar skriva egna berättelser och uppmuntrades till att, om de ville, ”skriva av” vad de sett på filmerna. Alla hade nu något att berätta om.

Nästa dag läste jag upp alla berättelserna för gruppen.

Först när vi njutit färdigt av varje historia, avslöjade jag vem som var författaren. Alla berättelserna fick samma status och blev lika intressanta att lyssna till. Vi noterade efter varje berättelse hur hinder och lösning såg ut, alltså vad som gjort berättelsen spännande. Vi satte ord på den röda trådens början och slut.

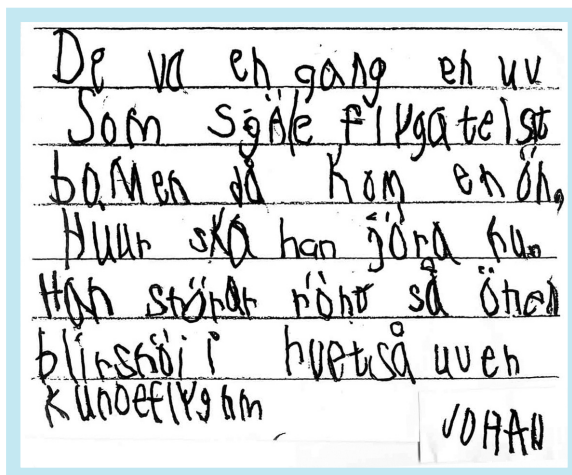
6.

Johan skrev:

Det var en gång en uv som skulle flyga till sitt bo. Men då kom en örn. Hur ska han göra nu? Han snurrar runt så att örnen blir snurrig i huvudet, så uven kan flyga hem.

Christian skrev:

Det var en gång en uv som skulle flyga hem till sitt bo. Men då kom en drake som sprutade eld. Uven skyndade sig hem. Och så klarade sig uven. Uven blev glad. Dagen kom. Natten kom.

Lina skrev:

Det var en gång en uv som hette Uvis. När hon skulle till sitt bo hände nåt. Hon kom på flaket på en lastbil. Hon blev jätterädd för hon trodde att hon kommit till en annan värld, men hon lyckades att komma av flaket. Hon kom till sitt bo.

Hur kan vi utvecklas i att hjälpa eleverna inse att de faktiskt du-ger med vad de redan kan? Hur kan vi öva oss i att bekräfta dem i deras språkliga strävanden? När vi har bråttom har vi så lätt att rutinmäs-sigt säga att det var ”bra”, och så skyndar vi vidare till nästa elev och upprepar oss. Detta ytliga beröm blir

mest stressande för eleven. Och vad betyder ”bra” egentligen?

Byt beröm mot bekräftelse

Att en text blir mer värdefull för författaren om den får en läsare, det vet vi. Men endast den mottagare som kan förmedla en konkret, positiv och dessutom trovärdig bekräftelse kan

Sätt ord på det som glimmar

egentligen ge ett verkligt bidrag till avsändarens självkänsla och utveckling. Genom Bente Clod och hennes bok *Skriv – en bok om att skriva*, har jag fått hjälp att förstå hur jag rent konkret kan göra för att byta ut beröm mot bekräftelse. Dramaturgins begreppsapparat blir ett outhärligt redskap, när jag övar mig i att nå fram till och kommunicera med elever.

”

Ett enda litet personligt guldkorn räcker mer än väl.

Bente Clod skriver: ”Som läsare av en text som någon annan har skrivit har du två förpliktelser: att läsa uppmärksam och därefter säga vad du upplevde under läsningen. I synnerhet hur det språkliga hantverket fungerar. Innehållet kommer i andra hand.”

Lindas historia om uven Uvis... hurdan bekräftelse kan vi ge? Kan-ske så här?

”Uvis”... vilket passande namn på en uv, vilken rolig lek med ord! Hur kom du på det? Berättelsen har en röd tråd med start, spänning och mål. Uven, vill något särskilt och börjar gå längs den röda tråden. Trots att hon drabbas av problem och blir jätterädd gör hon sig själv modig och lyckas ta sig förbi hindret och vidare till sitt mål. Vi kan knyta ihop tråden. Precis så här skapar författare sina berättelser! Det är överraskande att Uvis hamnar på ett lastbilsflak. Vilket

ovanligt och hemskt hinder för en uv! Jag förstår verkligen att Uvis trodde att hon kommit till en annan värld. Jag ser henne framför mig där hon sitter på flaket och är jätterädd. Jag tänker mig att Uvis sitter på en omålad trälåda och att flaket är grönt och lastbilen gammal. Hur ser det ut för dig?”

Naturligtvis är det orealistiskt att hela tiden kunna ge varje elev så här mycket respons. Ett enda litet personligt guldkorn räcker mer än väl. Men ju mer vi bekantar oss med berättelsens grammatik, desto lättare har vi att snabbt upptäcka det som glimmar och att sätta ord på det.

Låt klassen hjälpa till

Vi kan också ta hjälp av hela klassen i detta arbete. Efterhand som eleverna fyller på sitt förråd av grammatikens grundläggande struktur och begrepp kan de utvecklas att bli både personliga, positiva och professionella då de ger respons på sina kamraters texter.

Men... berättandets grammatik har vi inte bara nytta av när vi skapar och analyserar berättelser utan även när vi läser dem. För den lässvage eleven innebär det att han eller hon får en förförståelse av berättelsen som fenomen, av hur en berättelse kan se ut i stora drag. När vi tillsammans dramatiserar en kortfilm gestaltas grammatiken, helheten och delarna. Vi ser, vi hör, vi rör oss och upplever. Vi blir berörda. Kaoset får en ordning som vi minns. För den lässvage kan det sedan upplevas något lite enklare att ta sig igenom en bok.

Här har jag försökt visa hur vi genom dramaturgin kan stötta de allra yngsta i deras språkutveckling. Samma principer gäller naturligtvis för alla åldrar, för barn såväl som för vuxna.

Under en pågående processinriktad kurs som jag håller i, deltar pedagoger och elevassistenter från hela barn- och ungdomsskolan tillsammans. Även två folkhögskollärare är med i fortbildningskursen. Vi arbetar alla med samma material och samma övningar, utan problem.

Dramaturgin används idag som en ytterst medveten strategi inom alla medier, i varje spelfilm, dokusåpa, dokumentärfilm, debattprogram, tidningsartikel, reklamfilm, i varje nyhetsprogram. Allting är berättelser.

Är det inte dags nu... att det kraftfulla kommunikationsverktyg som dramaturgin innebär... denna lustfyllda variant av retoriken... åter blir en självklar grundbult i skolan? Är det inte dags nu... att vi plockar fram och dammar av de gamla beprövade redskapen och låter våra elever träna sig i det kreativa hantverk som språket innebär?

”Det är nog bara en eller två i min klass som kan det.”

Veronica Grönte bor i Jönköping, är grundskollärare, fortbildningsledare och författare till skrivhandledningen Pennvässaren, Argument förlag.

Ämnesintegrering SV/NO/SO

Hur kan torra och svårbegripliga fakta förvandlas till en spännande berättelse? Genom lärarens berättelser eller under elevens egen "forskning", omvandlas fakta till historier som berör. Berättelser om djuret, växten, kungen som abdikerade eller avloppsvattnet på väg till reningsverket väcker känslor till liv. Genom detta arbetssätt underlättas förståelsen för olika samband och eleverna får hjälp att minnas.

www.bioresurs.uu.se/pdf/berattelsen.pdf

www.bioresurs.uu.se

Ämnesintegrering SV/SO/Livkunskap

Vad kan en berättelse lära oss om livet och om oss själva?

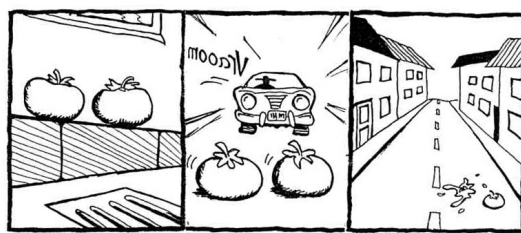
Här är utgångspunkten en känd bibelberättelse, men varje dramatisk berättelse fungerar lika bra på vägen mot ökad självkännedom. Dramaturgin blir även till nytta när vi ska försöka lösa konflikter genom att vi kan träna oss i att se problemet ur olika karaktärers perspektiv.

www.bibeln.se/skolan/tips/tips_veronica_gronte2.html

Dramaturgi i film och reklam

Reklamfilmens fantastiska värld, Fredrik och Johan Holmberg/Konsumentverket

www.filmpedagogik.nu

Två tomater skulle gå över en gata... Illustrationerna till Veronica Gröntes artikel är gjorda av Tomas Karlsson och hämtade ur Pennvässaren.

Materiel kring dramaturgi för klassrumsbruk:

Skrivhandledning *Pennvässaren*, Veronica Grönte / Argument förlag, www.argument.se/pennvassaren/

Utbildningsradion – program riktade till elever: www.ur.se/radio-skrivarklubben/rsk/hinder/hinder.html. Träning i att bygga upp korta berättelser med en början, en mitt och ett slut.